

COMPOSTELA PIJPEN

door Cees Faas

Enige 18e-eeuwse versierde pijpekoppen vertonen overeenkomsten in hun afbeeldingen die duiden op de pelgrimage naar Santiago de Compostela. Deze stad ligt in Noordwest-Spanje, in de provincie Galicië.

Pelgrimstekens en pelgrimswegen

Naast bedevaarten naar het Heilige Land en naar Rome werd omstreeks 1100 de reis naar Santiago de Compostela naar het graf van de apostel Jacobus Maior of de Meerdere, broeder van Johannes, de derde grote pelgrimage voor christenen.

Als teken en bewijs van hun bedevaart namen de pelgrims een grote Jacobsschelp zoals die in massa aan de kust bij Santiago de Compostela te vinden waren, mee terug naar hun land.

De "Gids voor de Pelgrim" uit de 12e eeuw, de *Guide du Pèlerin de Saint-Jacques de Compostelle* beschrijft een aantal routes door Frankrijk naar Noordwest-Spanje. Onderweg kwam de pelgrim langs talrijke andere bedevaartsplaatsen. Er bestonden vier hoofdroutes, waarvan er één begon in Parijs bij de "Tour Saint-Jacques". Een belangrijke zuidelijke pelgrimsweg liep via de voormalige - tot 1790 - Franse provincie Dauphiné. De vier wegen vloeiden in Spanje samen in Puente la Reina, in de provincie Navarra, welke ressorteerde onder de Franse koning. Navarra was in de 18e eeuw veel groter, tot in het huidige Frankrijk. Steden als Burgos en Roncesvalles, waar een bekend pelgrimshospitium was gevestigd, lagen in Navarra op de route naar Compostela.

Afbeeldingen op pijpekoppen

Op de eerste pijpekop (*foto 1a, 1b*) houden twee gevleugelde engelen een alliantiewapen vast, alsook een banier. Het wapen links op foto 1a is van Frankrijk, het rechtse wapen dat van de Franse provincie Dauphiné. Hierop staan onder andere twee dolfijnen (dauphin=dolfijn). De souverainen van Dauphiné voerden de titel *Dauphin*. Anne, tot 1301 *Dauphine de Viennois*, was de laatste met deze titel. Toen werd het erfland verkocht aan de koning van Frankrijk; sindsdien heet de Franse troonopvolger *Dauphin* en voert deze het wapen van de provincie Dauphiné. Bovenaan op de voorzijde van pijpekop (*1a, 1b*) staat als opschrift VRANKRY en DAUPHIN. De laatste letter van beide woorden ontbreekt, wellicht uit ruimtegebrek. Bedoeld werden natuurlijk Frankrijk en - de provincie - Dauphiné.

foto 1a

foto 1b

foto 2a

foto 2b

foto 3a

foto 3b

De twee gevleugelde engelen, een religieuze aanduiding, houden een ketting van Jacobsschelpen vast, welke onder het wapen doorloopt. Het hielmerk van deze 42 mm hoge Goudse pijpekop is *de Leeuw in de Hollandse tuin*. (Noot 1)

Op de tweede 18e-eeuwse pijpekop houden weer twee gevleugelde engelen, zichtbaar blootsvoets, het alliantiewapen van Frankrijk en Navarra vast, alsmede een banier. (*foto 2a, 2b*). Boven de de wapens op de voorzijde staat als tekst VRANKRYK en NAVARRE. De ketting met Jacobsschelpen loopt weer onder de wapens door. Deze 48 mm hoge Goudse kromkop heeft als hielmerk *de gekroonde 2 kruisen* (Noot 2).

De voorzijde van de derde pijpekop toont het Goudse wapen tussen twee leeuwen, de achterzijde het wapen van Frankrijk, de drie lelies. (*foto 3a*). Aan weerszijden van het Franse wapen staat een Jacobsschelp. Links (*foto 3b*) en rechts zien we op deze 18e-eeuwse pijpekop tussen twee vogels, symboliek voor vleugels, een engelenkopje. Deze 40 mm hoge pijpekop toont aan de linkerzijde van de hiel het Alphense bijmerk, de 9 sterren. Het werd ook in Alphen aan de Rijn gevonden en heeft de *D* als hielmerk.

NOTEN

- 1 PKN nr. 15 *Het Goudse pijpmakersgeslacht Verzijl* door J. van der Meulen.
- 2 Nr. 276 in *Merken van Goudse Pijpenmakers 1660-1940* van Don Duco.
- 3 *De "Gouwenaars" van Alphen a/d Rijn* (blz. 76) door J. van der Meulen.

LITERATUUR

Pelgrimstochten door J. van Herwaarden (1974)
Heraldiek door O. Neubecker (1977)

VRAAGBAAK

Te Angeren in de gemeente Bemmel werd onlangs een pijp gevonden met een nogal intrigerende voorstelling. Zie de foto hieronder. Wie van de lezers heeft enig idee, wat het voorstelt? De foto werd overigens gemaakt van een uit gips gegoten mal. De maten van de kop, die mogelijk uit het Westerswald stamt, en die volgens de methode-Friederich werden genomen, zijn: H 43 mm, B 24 mm, O 18 mm. Uw reacties graag naar:

Th. Gerritsen, Burchtgracht 5, 6851 BJ Huissen

